

31 Mart Vak'ası

Yazan: YUNUS NADI

- 4 -

Âsilerin ültimatomu

1 — (Kabinenin tamamen düşmesi mânâsına olarak) Hüseyin Hilmi Paşa ile Harbiye Nâzırı Rıza Paşayı istemedikleri,

2 — Volkan gazetesinin isimlerini yazdığı, mebusandan Ahmet Rıza, Hüseyin Cahit, Rahmi, Talât beylerle Şükray Ümmet gazetesini sahibi Bahaeddin Şakir beyin tartları, mebusana başka bir reis seçilmesi,

3 — «Şeriat isteriz» cümlesi altındaki bütün mânâlar,

4 — Başlarındaki mektepli zabıtların değiştirilmesi, alaylı zabıtlardan açığa çıkarılarak mağdur edilenlerin yerlerine iddeleri,

5 — Bu hareketten dolayı kimsenin tecziye ve mesul edilmemesi.

Âdeta ültimatom şeklinde olan bu isteklere karşı Şeyhülislâm efendi fazla söz söylemeden şeriatî islâmiyenin baki ve pâyidar olduğunu ve haklı isteklerin, kabinedeki arkadaşlarının reyini aldıktan sonra icabına bakarak neticesini haber vereceğini bildirip Babıâliye dönmüştür.

Esasen bu hareketin vukuşu kabinenin düşmesine kâfi bir sebep olduğundan Hüseyin Hilmi Paşanın iktidardan çekileceği tabii idiye de Şeyhülislâmın anlatıkları, vaziyetin pek vahim ve ciddi olduğunu gösterdiğinden artık fazla beklemeden kabine istifa etmiş ve istifanameyi Hüseyin Hilmi Paşa, Maarif Nazırı Abdürrahman Şeref efendile birlikte araba ile Sirkeciye inip istimpotla Beşiktaş'a, oradan Yıldız'a götürmüş, onlardan sonra karadan ve arabasının arkasına iki süvari alarak giden Harbiye Nâzırı Rıza Paşanın yolda önü kesilmek istenmiş ise de atların sürati ile araba bu çevrilmeden kurtulmuş ve biraz ileride paşa kendisini arabadan dışarı atabilmişti. Daha sonra Bahriye Nâzırı Rıza ve Adliye Nâzırı Nâzım Paşalar Sirkeci'den çevrilip Meclisi Mebusan önüne getirilmişler, içeri alındıkları sırada Adliye Nâzırı bir kurşunla öldürülmüş, Bahriye Nâzırı da aynı şekilde yaralanmıştı.

Mevsuk müşahedeler

Ayasofya'dan Divanyoluna kadar bu zabıtsiz askerler çavuştan, onbaşından âmirleri ve kumandanları olduğu gibi Hamdi Paşa isminde bir çavuşu da başkumandan veya Harbiye Nâzırı tayin etmişlermiş. Hamdi çavuş Ayasofya camii ile Mebusan Dairesi arasındaki sıra kahvelerde maiyetile oturarak gelip gidenleri kabul ve söz başlığı edermiş. Fakat sözün ayağa düşüp her neferin sırasına göre söz söylediği bir neferin Sabah gazetesinde çıkan şu nutkundan anlaşılacaktır.

«Osmanlılar! Medeniyetimizi, intizamımızı cümleye teslim ettirelim. Korkmayınız. Kimsenin malı, canı tehlikede değildir. İslâm, Ermeni, Rum hilcümüle vatandaşlar yekvücuttur. Enehi misafirlerimiz de emin olabilirler. Kimsenin turnu kazanmayacak.»

İhtimal bir asker buna yakın söz söylemiş olsun. Fakat bir avcı askerinin şu sözleri mevsuktur:

— Biz Rumelide iken kardeşlerimiz, babalarımız öldürülüyor, katil tutulamıyordu. Ortalığı adaletsizlik bürümüştü. Biz de bir şey yapamıyorduk. Hürriyet alınacağı zaman bize, meşrutiyet olursa haksız yere kimse kimseyi öldüremeyecek, öldürürse yakalanıp behemehalkısa edilecek, adalet icra olunacak! demişlerdi. Biz de çalıştık. Hürriyet alındı. Halbuki dedikleri

şeyler yapılmıyor. Köprü'nün üstünde adam ö'dürülüyor da katil bulunmuyor. Saklanıyor, yani kısas? Hanî şeriat? İşte biz bundan ötürü kalktık.

Askerin «Şeriat isteriz» sözleri üzerine bazı ülema nasihat için tekbirlerle Ayasofya meydanına gelmişler, asker tarafından karşılanmışlardır. Ondan sonra nerede bir hoca bulunursa ister istemez Ayasofyaya sevk etmekten hâli kalmamışlardır.

Askerler Meclisi Mebusan önüne gece yarısından itibaren gelip silâh çatarak toplanmaya başlamışlardır. Sabahleyin saat iki-üç (şimdiki saatle 8-9) raddelerinde toplanmış olan askerlerin sayısı 5 - 6 bin tahmin ediliyor, fakat arkası kesilmiyordu.

Hâdisenin duyulması üzerine Meclisi Mebusana gelebilen mebuslar İsmail Kemal, Rifat, Said, Yusuf Kemal, Mehmet Aslan beylerle Emirullah, Hallâşyan efendiler ve daha beş on kişiden ibaretti. Bu sayıda mebusla bir karar alınması mümkün olamayacağından Üslup mebusu Şait efendi tarafından mebusların derhal gelmeleri hakkında «ilâve» tarzında bir dâvetname çıkarılmış. Bunun üzerine gelen mebusların sayısı saat yediye (bire) doğru seksene yaklaşmıştı. Bunların da bir kısmı kabineye derhal güvensizlik oyu verilmesini teklif etmişse de ekseriyet rızalı olmadı. Çünkü mesele sözde kalmıştır. Nihayet kabineye ademi itimat, daha doğrusu sükûnun avdeti çarelerini arz eylemek üzere mebuslardan sekiz zatın Mâbeyn'e (Saraya) gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu mebuslar, Mebusan dairesinden çıkıp Soğukçeşmeye geldikleri zaman askerler kendilerini önleyerek gitmelerine müsaade etmediklerinden geri dönmeye mecbur kalmışlardır. Bu sekiz mebus meclise avdet ettikleri sırada Lâzkiye mebusu Mehmet Arslan bey, Hüseyin Cahit beye benzetilerek bütün feriyat ve figanına rağmen arabasına yayılm ateşi edilerek feci şekilde öldürülmüştür.

Mebusan Meclisi önünde bu kanlı hâdiseler cereyan ederken bir kısım asker de Harbiye Nezaretine giderek oradaki askeri de kendilerine katılmaya dâvet etmiş, fakat hassa kumandanı Mahmut Muhtar Paşanın tedbirile Harbiye Nezaretinin (şimdiki Üniversite) dört kapısı kapatılıp mitralyözler yerleştirilerek gelen askere red cevabı verilmiş, ahalden bazıları demir parmaklıkları aşarak kapıları açtırmak istemişler, hattâ parmaklıkları kırmaya teşebbüs etmişlerse de içeriden açılan şiddetli ateşle ahali ve askerden bir çoğu telef ve mecruh düşerek çil yavrusu gibi dağılmışlardır. Maamafih bu suretle ihtilâl fikri içerideki askere de sirayet ederek birer ikişer kaçmaya başladığından ahvalin vahimliğini gören Mahmut Muhtar Paşa geç vakit Harbiye Nezaretinden uzaklaşmıştır.

Mebuslar Saraya giremeyeceklerini anlayınca telgrafla münasebete geçmişler ve «askerden hiç birinin mesul tutulmıyacağına ve arzularının is'af olunacağına» dair gelen padişahın cevabı, askerler tarafından mebusların bir oyunu telâkki edilmesi üzerine mabeyin başkâtibi Cevat bey dört- atlı bir saray arabasıyla gelerek Abdülhamidin şu iradesini askere okumuştur:

(Arkası var)

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Jale İnan Arşivi

JALBIO0700408